

Uczestnictwo w survivalu jako formie aktywności turystyczno-rekreacyjnej w świetle badań

Przemysław Płoskonka

Abstrakt. W artykule przedstawiono wybrane wyniki badań, których celem było poznanie uwarunkowań uczestnictwa w survivalu jako formie aktywności turystyczno-rekreacyjnej oraz określenie ich wpływu na rozpoczęcie i kontynuację aktywności survivalowej. Badania odbywały się w latach 2011-12 podczas losowo wybranych imprez survivalowych, wśród członków klubów i stowarzyszeń survivalowych oraz z wykorzystaniem internetu, zaś podstawę opracowania stanowiły opinie 594 respondentów. Preferowanym środowiskiem uprawiania survivalu były dzikie i dziewicze tereny leśne z występującymi zbiornikami wodnymi i rzekami. Na ogół survivalowcy organizowali zajęcia samodzielnie lub w grupie znajomych. Aktywność survivalowa była podejmowana sporadycznie (raz na 4-6 miesięcy) lub czasami (raz na 2-3 miesiące), zaś jednorazowe zajęcia z survivalu przeważnie trwały 2-3 dni (weekend). Najpopularniejszą formą uprawiania były wycieczki jednodniowe i wielodniowych z noclegiem, zaś preferowaną tematyką zajęć była budowa prowizorycznych schronień, rozpalanie i konstruowanie ognisk oraz terenoznawstwo.

Słowa kluczowe: survival, uwarunkowania, aktywność turystyczno-rekreacyjna

Abstract. Study of participation in recreational survival activities understood as a form of tourism and recreation. The purpose of this article is to present selected results of the research of the determinants for participation in survival activities as a form of tourism and recreation and to determine how these determinants effect the initiation and continuation of a participation in survival activities. The research constitutes the opinions of 594 respondents. The research was conducted from 2011 to 2012, during randomly selected survival events, members of survival clubs and associations. In addition, online surveys were sent to randomly selected and registered members of websites dedicated to the topic of survival who openly stated that they participated in survival activities.

Key words: survival, determinants, tourism and recreational activity

Wstęp

Survival w potocznym rozumieniu, czyli w możliwie najszerszym ujęciu, utożsamiany jest z umiejętnościami pozwalającymi przetrwać w warunkach odmiennych od normalnych. W związku z tym nazywany jest również sztuką przetrwania i traktowany jako zbiór wiedzy o postępowaniu we wszystkich sytuacjach opresyjnych, skrajnie uciążliwych, ekstremal-

nych. W prostym ujęciu surwiwal jest umiejętnością przystosowania do nowych okoliczności i warunków (Pękała 1998) lub rodzajem samoratownictwa (Kwiatkowski 2009).

Współcześnie surwiwal jest złożoną formą aktywności, realizowaną w wielu różnorodnych modelach. Istnieje tendencja do tego, by każdy rodzaj działalności, w tym szczególnie ruchowej, związany z ryzykiem, wymagający improwizacji i niosący ze sobą duży ładunek emocji nazywać surwiwalem. W związku z tym zjawisko to należy rozpatrywać co najmniej dualnie. Po pierwsze jako element edukacji obronnej, przygotowanie żołnierza do działań militarnych. Sztuka przetrwania dla żołnierzy sprowadza się do zagadnień związanych zarówno z utrzymaniem życia w warunkach izolacji od własnych sił wojskowych oraz innych jednostek i zbiorowości ludzkich, jak i do zagadnień konieczności podjęcia walki o przetrwanie z siłami, które dążą do pojmania żołnierza lub pozbawienia życia (Tomczak 2003). Po drugie jako jedną z form turystyki i rekreacji (przedmiot niniejszego artykułu), związaną z rozwojem turystyki kwalifikowanej (w Polsce) i rekreacji przygodowej (na świecie). W takim ujęciu surwiwal zdefiniowany jest jako dobrowolna forma spędzania czasu wolnego na łonie natury, mająca na celu przeżycie przygody, połączonej ze zdobywaniem wiedzy i ćwiczeniem umiejętności związanych z przetrwaniem w warunkach opresyjnych, w tym szczególnie naturalnych (Płoskonka 2012). Istotą tej aktywności jest uzyskanie niezależności od czynników zewnętrznych (cywilizacyjnych) oraz poszukiwanie dróg radzenia sobie z własnymi słabościami.

Material i metody badań

Celem badań było poznanie uwarunkowań uczestnictwa w surwiwalu jako formie działalności turystyczno-rekreacyjnej oraz określenie ich wpływu na rozpoczęcie i kontynuację aktywności surwiwalowej. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując samodzielnie skonstruowany kwestionariusz ankiety. Badania przeprowadzono podczas losowo wybranych imprez surwiwalowych, kursów, specjalizacji z surwiwalu oraz wśród członków klubów i stowarzyszeń surwiwalowych. Ponadto wysłano ankiety internetowe do losowo wybranych i zarejestrowanych członków serwisów zajmujących się tematyką surwiwalu, którzy deklarowali czynne uprawianie surwiwalu. Badania odbywały się w okresie marzec – grudzień 2011 i styczeń – luty 2012. Podstawę opracowania stanowiły opinie 594 respondentów, które pozwoliły autorowi udzielić odpowiedzi na pytania dotyczące wybranych uwarunkowań surwiwalu.

Statystyczną analizę danych podzielono na etapy. W pierwszej fazie uzyskany materiał przedstawiono w formie procentowej i ilościowej. W dalszej analizie nastąpiła procedura kodowania zgodnie z pięciostopniową skalą Likerta. W kolejnej fazie analizy – wykorzystując statystykę opisową – zaprezentowano proste miary rozkładu (średnia arytmetyczna i odchylenie standardowe), jakie uzyskały poszczególne elementy kwestionariusza. Kolejny etap polegał na analizie istotności różnic pomiędzy porównywanymi grupami za pomocą testu zgodności chi-kwadrat, testu jednoczynnikowego chi-kwadrat ANOVA Friedmana oraz testu rang U Manna-Whitneya. Za istotność statystyczną uznano korelacje na poziomie co najmniej $p < 0,05$.

Wyniki

Na początku należy podkreślić, iż znikoma ilość wcześniejszych badań, utrudniła charakterystykę populacji osób zajmujących się surwiwalem. W związku z tym autor opierając się na dotychczasowych badaniach, obserwacji uczestniczącej oraz własnym doświadczeniu założył,

iz badana próba była reprezentatywna i zasadniczo nie różni się od całej populacji osób uprawiających surwiwal.

Surwiwal jest zajęciem preferowanym przez mężczyzn (mężczyźni stanowili 89,56%, n = 532; kobiety natomiast 10,44%, n = 62), a osoby w nim uczestniczące zazwyczaj nie przekroczyły 40. roku (88,8% ogółu respondentów). Ich surwiwalowe doświadczenie najczęściej kształtuje się w przedziale od 2 do 4 lat (38% ankietowanych). Uczestnicy zajęć z surwiwalu na ogół mają wykształcenie wyższe lub średnie ogólnokształcące (49,1% uczy się lub studuje), pochodzą z małych miast (26,1% przebadanych) lub z dużych aglomeracji (23,4% ankietowanych).

Głównym czynnikiem decydującym o podejmowaniu aktywności surwiwalowej było: występowanie lasów i wód oraz dzikiej i nieskażonej przyrody (tab.1).

Tab. 1. Preferencje dotyczące środowiska uprawiania surwiwalu

Table 1. Environmental preferences of practicing survival

Na co zwracasz uwagę wybierając teren do aktywności surwiwalowej?	Nieważne	Raczej nieważne	Trudno powiedzieć	Raczej ważne	Bardzo ważne	\bar{X}	±SD
	%						
Występowanie lasów i zbiorników wodnych, rzek	2,2	2,5	6,2	27,9	61,1	3,43	0,89
Dzika i nieskażona przyroda	2,7	3,5	10,6	31,5	51,7	3,26	0,97
Urozmaicona rzeźba terenu	2,4	10,3	15,8	33,3	38,2	2,95	1,08
Baza noclegowa i gastronomiczna	45,5	29,5	12,3	6,7	6,1	0,98	1,18
Atrakcje kulturowe – obiekty zabytkowe, miejscowa kultura	33,8	22,7	17,2	17,5	8,8	1,45	1,34
Dostępność komunikacyjna, łatwość dojazdu i powrotu	28,5	26,3	18,5	19,2	7,6	1,51	1,29
Dostępność informacyjna – mapy, przewodniki	23,2	24,2	18,7	25,3	8,6	1,72	1,30
Małe zatłoczenie terenów uprawiania, odludność	4,5	4,2	8,2	34,5	48,5	3,18	1,06

Analiza związku pomiędzy preferowanym środowiskiem uprawiania surwiwalu a płcią pozwoliła stwierdzić, iż wybierając tereny do uprawiania surwiwalu, wysoko istotnie częściej kobiety niż mężczyźni zwracali uwagę na dostępność bazy noclegowo-gastronomicznej ($U = 11234,50$; $p < 0,001$), wysoko istotnie częściej kobiety niż mężczyźni kładli nacisk na dostępność informacyjną o terenach uprawiania ($U = 11612,5$; $p < 0,001$), istotnie częściej kobiety niż mężczyźni wskazywali jako ważną dostępność komunikacyjną terenów uprawiania ($U = 13226,50$; $p = 0,009$), istotnie częściej kobiety niż mężczyźni podkreślali wagę atrakcji kulturowych na terenach uprawiania surwiwalu ($U = 13721,50$; $p = 0,025$). Mężczyźni natomiast

istotnie częściej niż kobiety zwracali uwagę na odludność terenów uprawiania ($U = 13503,5$; $p = 0,010$).

Większość osób uczestniczących w survivalu organizowało tę formę aktywności samodzielnie (tab. 2)

Tab. 2. Sposób organizacji zajęć z survivalu

Table 2. The organization of survival activities

Pytanie: Jak organizujesz sobie aktywność survivalową?	Bardzo rzadko (nigdy)	Raczej Rzadko	Trudno powiedzieć	Raczej często	Bardzo często (zawsze)	\bar{X}	$\pm SD$
	%						
Samodzielnie	8,2	20,0	6,6	26,8	38,4	2,67	1,37
Wspólnie z grupą znajomych/kolegów	13,1	18,0	7,7	36,0	25,1	2,42	1,38
Biorę udział w imprezach organizowanych przez kluby / stowarzyszenia survivalowe	54,0	14,3	10,1	13,1	8,4	1,08	1,39
Wykupuję imprezę survivalową u zewnętrznego organizatora	79,5	9,1	6,7	2,4	2,4	0,39	0,89
Wspólnie z rodziną	60,8	16,0	9,3	9,4	4,5	0,81	1,21

Analiza związku pomiędzy sposobem organizacji zajęć z survivalu a płcią, pozwoliła stwierdzić, iż wysoko istotnie częściej mężczyźni niż kobiety organizowali zajęcia samodzielnie ($U = 11385$; $p < 0,001$) oraz istotnie częściej kobiety niż mężczyźni uczestniczyli w imprezach organizowanych przez kluby / stowarzyszenia survivalowe ($U = 13444$; $p < 0,001$). W następnej kolejności zbadano preferencje dotyczące treści zajęć. Ze względu na objętość artykułu zostały przedstawione tylko najważniejsze wyniki. Badani w większości preferowali budowę prowizorycznych schronień ($X\bar{s} = 3,44$), rozpalanie ognia i konstruowanie ognisk ($X\bar{s} = 3,43$) oraz terenoznawstwo i przemieszczanie się w terenie ($X\bar{s} = 3,26$). Najmniej atrakcyjną tematyką zajęć dla respondentów okazał się survival w środowisku miejskim ($X\bar{s} = 1,95$), sygnalizacja, komunikacja i szyfrowanie ($X\bar{s} = 2,27$) oraz taktyka pola walki i symulowane działań wojskowych ($X\bar{s} = 2,29$).

Treści zajęć z survivalu, które miały związek z płcią, to: zdobywanie, oczyszczanie i transport wody – wysoko istotnie częściej mężczyźni niż kobiety preferowali tę tematykę zajęć ($U = 12470$; $p < 0,001$); zdobywanie i przyrządzanie pożywienia mięsnego oraz paupki – wysoko istotnie częściej mężczyźni niż kobiety preferowali takie treści zajęć ($U = 12338,5$; $p < 0,001$); pierwsza pomoc oraz techniki działania służb ratowniczych – istotnie częściej kobiety niż mężczyźni preferowali taką tematykę zajęć ($U = 12991,5$; $p = 0,0054$); pionierka obozowa, prowizoryczne narzędzia i urządzenia – istotnie częściej mężczyźni niż kobiety preferowali taką tematykę zajęć ($U = 13355$; $p = 0,007$); roślinoznawstwo – istotnie częściej mężczyźni niż kobiety preferowali takie treści zajęć ($U = 13553$; $p = 0,013$).

W badaniach zwrócono również uwagę na poziom aktywności surwiwalowej, rozumiany jako stopień czynnego uczestnictwa w surwiwalu w ciągu ostatniego roku. Zmienna ta jest wielowymiarowa i obejmuje poniższe wskaźniki.

Pierwszym wskaźnikiem była częstość podejmowania aktywności surwiwalowej (tab.3). Analiza związku pomiędzy częstością podejmowania aktywności surwiwalowej, a płcią pozwoliła stwierdzić występowanie wysoko istotne zróżnicowanie między kobietami a mężczyznami w przypadku sporadycznego uczestnictwa w surwiwalu ($\chi^2 = 20,24$; $p < 0,001$).

Tab. 3. Częstość podejmowania aktywności surwiwalowej

Table 3. Frequency of participation in survival activities

Częstość podejmowania aktywności surwiwalowej	Kobiety (n = 62)		Mężczyźni (n = 532)		Razem (n = 594)	
Sporadycznie (raz na 4–6 miesięcy)	35	56,5%***	146	27,4%	181	30,5%
Czasami (raz na 2–3 miesiące)	11	17,7%	154	28,9%	165	27,8%
Raczej często (raz na miesiąc)	11	17,7%	105	19,7%	116	19,5%
Często (2–3 razy w miesiącu)	4	6,5%	90	16,9%	94	15,8%
Bardzo często (1–2 razy w tygodniu)	1	1,6%	37	7,0%	38	6,4%

Istotnie różna częstość niż u mężczyzn: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Drugim wskaźnikiem opisującym poziom aktywności surwiwalowej w ciągu ostatniego roku był jednorazowy czas jej trwania (tab.4). Analiza związku pomiędzy jednorazowym czasem trwania aktywności surwiwalowej, a płcią pozwoliła stwierdzić, iż mężczyźni statystycznie istotnie częściej uprawiali jednodniową aktywność surwiwalową niż kobiety ($\chi^2 = 4,62$; $p = 0,032$).

Tab. 4. Jednorazowy czas trwania aktywności surwiwalowej

Table 4. One-time duration of survival activity

Jednorazowy czas trwania	Kobiety (n = 62)		Mężczyźni (n = 532)		Razem (n = 594)	
Jeden dzień	11	17,7%*	161	30,3%	172	29,0%
Weekend (2–3 dni)	35	56,5%	258	48,5%	293	49,3%
Kilka dni (4–6 dni)	7	11,3%	63	11,8%	70	11,8%
Tydzień (7–8 dni)	5	8,1%	24	4,5%	29	4,9%
Wiele dni (9 dni i więcej)	4	6,5%	26	4,9%	30	5,1%

Istotnie różna częstość niż u mężczyzn: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Ostatnim wyróżnionym wskaźnikiem była liczba dni przeznaczonych na uczestnictwo w poszczególnych formach aktywności surwiwalowej w ciągu ostatniego roku.

Pierwszą z nich były wycieczki jednodniowe bez noclegu (tab. 5). Analiza związku pomiędzy liczbą dni przeznaczonych na uczestnictwo w wycieczkach jednodniowych, a płcią pozwoliła stwierdzić, iż kobiety istotnie częściej niż mężczyźni w ciągu ostatniego roku nie uczestniczyły w wycieczkach jednodniowych ($\chi^2 = 5,09$; $p = 0,024$).

Tab. 5. Suma dni przeznaczonych na uprawianie surwiwalu w ciągu ostatniego roku w podziale na formy – wycieczka jednodniowa

Table 5. Total days spent on the practice of survival over the last year by forms – day trip

Wycieczka jednodniowa	Kobiety (n = 62)		Mężczyźni (n = 532)		Razem (n = 594)	
	liczba dni	procent	liczba dni	procent	liczba dni	procent
0 dni	25	40,3%*	140	26,3%	165	27,8%
1–5 dni	21	33,9%	169	31,8%	190	32,0%
6–15 dni	10	16,1%	118	22,2%	128	21,5%
16–30 dni	4	6,5%	70	13,2%	74	12,5%
Powyżej 30 dni	2	3,2%	35	6,6%	37	6,2%

Istotnie różna częstość niż u mężczyzn: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Drugą wyróżnioną formą surwiwalu były wycieczki wielodniowe z noclegiem, których czas trwania nie przekraczał 3 dni (tab.6). Nie zaobserwowano statystycznie istotnych różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami.

Tab. 6. Suma dni przeznaczonych na uprawianie surwiwalu w ciągu ostatniego roku w podziale na formy – wycieczka wielodniowa

Table 6. Total days spent on the practice of survival over the last year by forms – multi-day trip

Wycieczka wielodniowa	Kobiety (n = 62)		Mężczyźni (n = 532)		Razem (n = 594)	
	liczba dni	procent	liczba dni	procent	liczba dni	procent
0 dni	26	41,9%	233	43,8%	259	43,6%
2–5 dni	15	24,2%	122	22,9%	137	23,1%
6–15 dni	18	29%	119	22,4%	137	23,1%
16–30 dni	1	1,6%	47	8,8%	48	8,1%
Powyżej 30 dni	2	3,2%	11	2,1%	13	2,2%

Pozostałe formy cieszyły się zdecydowanie mniejszą popularnością, ponad połowa ankietowanych w ciągu ostatniego roku nie brała udziału w rajdach i biegach terenowych. Podobna sytuacja była obserwowana w przypadku kursów oraz obozów, gdzie odsetek osób, które nie uczestniczyły w tych formach jest jeszcze wyższy i dochodził do 70%. Jeśli surwiwalowcy w ciągu ostatniego roku brali udział w w/w formach, to maksymalnie poświęcili im do 5 dni.

Dyskusja i podsumowanie

Badania nad survivaliem jako aktywnością turystyczno-rekreacyjną należą do rzadkości i to zarówno w literaturze polskiej jak i zagranicznej. Dotychczasowe prace koncentrowały się na wybranych grupach respondentów (Mogiła-Lisowskiej, Dąbrowskiej-Zielińskiej et al. 2012, Tomczak, Różański et al. 2012) lub na określonym terytorium administracyjnym (Zarzycki, Opoka 2007). Brak jest kompleksowych badań opisujących to zagadnienie, jednakże dostępne prace stanowią wartościowy wkład w dyskusję nad uzyskanymi wynikami.

Survival jest zajęciem preferowanym przez osoby młodsze, w większości przez mężczyzn. W badaniach Zarzyckiego, Opoki (2007) uzyskano większy niż w niniejszych badaniach odsetek kobiet jednak zaobserwowane prawidłowości są podobne. Uzyskane wyniki dotyczące preferencji terenowych (las, jezioro, rzeka, dzikość przyrody) są zbliżone z ustaleniami Mogiły-Lisowskiej, Dąbrowskiej-Zielińskiej i in (2012). Zajęcia survivalowe najczęściej organizuje się samodzielnie lub z grupą znajomych i kolegów. Tylko nieliczni respondenci aranżowali je wraz z rodziną lub korzystali z pomocy profesjonalnych organizatorów. Preferowane treści zajęć były związane z budową prowizorycznych schronień, rozpalaniem ognia i konstruowaniem ognisk oraz terenoznawstwem. Najmniej atrakcyjną tematyką zajęć okazuje się survival w środowisku miejskim, sygnalizacja, komunikacja, szyfrowanie oraz taktyka pola walki i symulowane działania wojskowe. Tomczak et al. (2012) wskazują w tym względzie na paintball, gry nocne oraz przepawy linowe. Autor zwraca jednak uwagę na niedostatecznie precyzyjne rozróżnienie treści zajęć od form organizacyjnych. Aktywność survivalowa jest podejmowana sporadycznie (raz na 4-6 miesięcy) lub czasami (raz na 2-3 miesiące), jednorazowe zajęcia z survivalu trwają przeważnie 2-3 dni (weekend). Najpopularniejszą formą są wycieczki jednodniowe i wielodniowe z noclegiem. Uzyskane wyniki są zgodne z danymi zebranymi przez Zarzyckiego i Opokę (2007).

Podsumowując należy zauważyć, iż dotychczasowe badania nad survivaliem i jego uwarunkowaniami nie pozwalały na identyfikację populacji osób zajmujących się tą aktywnością. Przedstawione w artykule wyniki umożliwiają uzupełnienie brakującej wiedzy. Stanowią one również cenną informację dla kadry organizatorów i instruktorów kultury fizycznej, umożliwiając efektywniejsze dopasowanie oferty zajęć do oczekiwań i możliwości uczestników.

Literatura

- Kwiatkowski K. J. 2009. Szerokie horyzonty survivalu. W: Dycht M., Marszałek L. (red.), Dylematy (nie)pełności – rozważania na marginesie studiów kulturowo-społecznych, Wyd. Salezjańskie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Mogiła-Lisowska J., Dąbrowska-Zielińska K., Śmieszek J. 2012. Survival jako jeden z potencjalnych produktów turystycznych. W: Siwiński W., Tauber D.R., Mucha-Szajek E. (red.) Teoria i praktyka usług turystycznych, rekreacyjnych i hotelarsko-żywnieniowych w świetle badań, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii, Poznań: 251-258.
- Pękała T. 1998. Podstawy survivalu (sztuki przetrwania). W: Wiedza Obronna, nr1, Kwartalnik Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa: 77-86.
- Płoskonka P., Dzioban K. 2012. Las miejscem edukacji przygodowej na przykładzie zajęć z survivalu. Stud. i Mat. CEPL w Rogowie, 32 (3): 36-44.
- Tomczak A. 2003. Elementy „szkoły przetrwania” w systemie edukacji podchorążych wojsk lądowych. W: Marcinkowski M., Sokołowski M. (red.), Aktywność ruchowa, edukacja i zdrowie w (kon)tekstach proobronnych, AWF, Poznań: 212-223

- Tomczak A, Różański P., Kupianiuk A. M. 2012. Opinie studentów Akademii Wychowania Fizycznego o zajęciach szkoły przetrwania realizowanych na obozie letnim. W: Holistyczna koncepcja zdrowia w turystyce i rekreacji. Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania. Poznań: 297-323.
- Zarzycki P., Opoka D. 2007. Survival jako forma turystyki przygodowej podejmowana przez młodzież Dolnego Śląska. W: Umiastowska D. (red). Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku tom 11, cz.I, Albatros, Szczecin: 110-116.

Przemysław Płoskonka

Wydział Turystyki i Rekreacji AWF Warszawa
przemyslawploskonka@gazeta.pl